

František Čap se je zapil.

Ko razmišljam o jeziku in kulturi, večkrat pomislim na Islandijo. Veliko takih filmov so naredili, kot jih Slovenci niso sposobni. Poleti sem gledal na televiziji dinamično kriminalno nadaljevanko, pred leti super otroški film No Network, pa zabavno mestno dramo Reykjavik 101. In to so naredili pri 320.000 prebivalcih. Zakaj mi tega ne zmoremo? Zato, ker oni pošljejo talentirano mularijo študirat ven, mi imamo pa svojo filmsko šolo. Naši filmski in gledališki strokovnjaki učijo naše, ne spomnim se, da bi imeli kakšne tuje profesorje. František Čap se je zapil, namesto da bi ga vzeli za učitelja. Zapiramo se in mislimo, da mora naša kulturna produkcija preživet na našem trgu, denar za kulturo pa rajši dajemo v čast in slavo boginji umetnosti. Ampak poskrbet je treba predvsem za večino, ker večina izvoli tisto, kar nam vlada. Tej večini mora domača umetnost dajat feedback in ji pomagat živeti. Umetnost v spregi s politiko (še večina disidentov je uspešno objavljala svoja dela) se je šla in se gre subvencionirano kulturno ponudbo, kakršna ustreza umetnikom, in spregleda potrebo večine domačega občestva. Umetniki na to pristajamo in ne znamo odjebati politike, ki je narejena za nas in ne za večinsko občestvo. Res mislim, da smo v grozno zajebani situaciji in bi bilo treba radikalno spremeniti kulturno politiko. Da bi končno začeli snemat dobre otroške filme. V zadnji kolumni, ki sem jo nameraval napisati za *Večer*, sem hotel omeniti slovensko mesto, ki ni prestolnica, ima pa zelo močno umetniško gledališče. Prej je imelo veliko amaterskih in polamaterskih odrov, ki so zaradi umetniškega gledališča, v katerem igrajo v glavnem iz Ljubljane pripeljani igralci, izgubili subvencije. In ker je Slovenija politično razdeljena tako, da ima podeželje desnica, mesta pa tako imenovana levica, podeželskim županom mest veliko bolj ustreza, da

imajo umetniško gledališče na republiškem nivoju, kot pa da bi se jim razrasle lokalne urbane umetniške prakse.

Otroškega filma res nimamo, kaj pa pravite za gledališče in literaturo?

Res težko rečem, ne hodim dosti v gledališče, pač delam svoje stvari. Teater imam res rad in zmeraj bolj mi je jasno, seveda tudi zato, ker razmišljam skozi zaničnike, da je to religija.

Petra Vidali

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga Večernica 2013, str. 5

NATAŠA KONC LORENZUTTI: »TABU JE DANES TEŽNJA PO LEPOTI«

Nataša Konc Lorenzutti

(foto: Andrej Petelinšek)

Rojena 1970 v Kranju. Po končani Srednji šoli za oblikovanje in fotografijo v Ljubljani je nadaljevala študij na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani, smer dramska igra in

umetniška beseda. V tretjem letniku je prejela fakultetno Prešernovo nagrado za vlogo Ofelije. Med letoma 1993 in 1995 je bila angažirana v SLG Celje, med letoma 1995 in 1999 pa v SNG Nova Gorica. Od leta 2006 poučuje umetnost govora na Gimnaziji Nova Gorica. Leta 2011 je zagovarjala magistrsko delo na AGRFT. Je avtorica enajstih del za mlade, mnogih slikanic, in dveh za odrasle.

Kot diplomirana igralka in magistrica umetniške besede ste v literaturo zadjrali po šestih letih profesionalnega igranja na odrih celjskega in novogoriškega gledališča. Ste mama petih otrok, kar ni nepomembno za vaše literarne svetove. Je bila odločitev za literaturo zelo organska in naravna? Jana Bauer, lanska nominiranka, je tudi diplomantka AGRFT. Akademija je postala prava valilnica literatov – Gazvoda, Vojnovič ...

Gledališče in literatura sta si blizu. Ni malo gledaliških ustvarjalcev, ki smo tudi literati; kar precej je iz AGRFT izšlo pesnikov, prevajalcev, pisateljev, predvsem pa dramatikov in scenaristov. Zame je trdo delo oboje – tako igranje kot pisanje. Nobenega ustvarjalnega procesa ne jemljem na lahkó, ker vedno hočem napredovati. Notranji proces nastajanja nekega prizora, ki ga pišem, je zelo podoben nastajanju prizora na odru. Le smer je obratna. Na odru dobim navodila, zunanje dogajanje je določeno, tekst je določen; iz shrambe svojih izkušenj, čutov in čustev potem izvlečem sredstva, s katerimi svojemu liku dam življenje in pristnost. Pri pisanju je proces obraten. Prizor si moram izmisliti in če to hočem narediti pošteno, ga moram v sebi videti in odigrati. Dialoge včasih dobesedno prepisujem iz situacije, ki se mi živo odvije v mislih. Običajno se ideja rodi iz resničnega dogodka, ta pa se potem v moji domišljiji čisto razbohoti. Svoboda, da si kot pisatelj nekakšen stvarnik in da

te pri tem nič ne zavezuje, samo notranja resnica, zunanja pa ne, me vznemirja še bolj kot dramska igra.

V veliki družini ni romantike.

Vsega, kar sem počela, sem se lotila tako zares, da me je včasih hotelo raznesti. Po premierah sem zbolela od izčrpanosti. Zdaj živim bolj razumno, saj sem zavezana družini; ne morem si več privoščiti takšne norosti, naučila sem se prenesti vse skupaj; ideje si zapisujem medtem, ko kuham, ko hodim, ko sem pri Soči in gledam, kako otroci skačejo v vodo. Je pa moja odločitev za veliko družino nekako postala tudi moj pisateljski slog. Noben moj junak namreč ni edinec. Edinci so kdaj stranske osebe, ki jih potrebujem, da prikažem razliko. V veliki družini namreč ni romantike in zunanjega zatišja. Mir je drugje, recimo noter, v meni, pozno zvečer, kadar se mi zdi, da mi je nekaj malega uspelo premakniti. Drugače pa je velika družina poligon konfliktov, napetosti in brušenja, ki se gotovo nekoč obrestuje. Zame je to seveda neprecenljiva snov. Pisanje ima name celo terapevtski učinek, saj sem se naučila tudi najbolj zoprne in celo boleče teme privleči na dan, jih prevesti v literarno snov ter jih začiniti s humorjem in samoironijo. Odločitev, da pustim teater in se posvetim pisanju, ni bila enostavna in čisto gladka, a po svoje je bila organska. V nekem trenutku mi je postala skrb za družino nezdružljiva z načinom življenja, ki ga terja igralski poklic. Vendar sem se zelo težko odtrgala od gledališča. Šele počasi sem potem prelila svojo ustvarjalnost v nekaj drugega. O pisanju sem sanjala že veliko prej, še preden sem postala igralka. Videla sem se v tem, nisem pa še našla snovi, o kateri bi lahko pisala. Zdaj me snov kar zasipa. Ne morem je dovolj hitro pretvarjati v literaturo. Polovično sem zaposlena na umetniški gimnaziji dramsko gledališke smeri v Novi Gorici.

S tem delom hranim družino, ne samo svoje ustvarjalne strasti.

V lanskem letu so izšle kar tri vaše otroške in mladinske knjige, ob nominirani Kakšno drevo zraste iz mačka še Enajstnik in Cufkova podeželska pustolovščina. Plodno leto za vas?

Zelo naporno, ampak mogoče odločilno leto. Večkrat sem že skoraj obupala v poplavi pisateljev, ker se mi je zdelo, da je nemogoče biti opazen. Potem je prišla nominacija za modro ptico in nato tri knjige naenkrat. Rešilo je moje voljo.

Za skrivnostnim naslovom se skriva enajst zgodb, ki jih izmenično pripovedujejo trije prvoosebni pripovedovalci, dva brata in njuna mlajša sestra. Ta perspektiva je zanimiv in zapleten postopek. Zakaj ste se odločili zanjo?

Nabralo se mi je kup zgodb podobnega sloga, ki so že izšle v revijah (v *Cicibanu*, *Mavrici*, nekaj tudi v *Kekcu*). Izbor sem poslala založbi Miš in potem sva z urednico Gajo Kos vse skupaj premleli. Gaja je izredna urednica. Če ona da žegen, vem, da je dobro.

Arhetipske družinske in šolske situacije so zmeraj privlačne, a za avtorja lahko tudi past. Kako ste se spoprijemali z grožnjo prežvečenosti, banalnosti?

To me zmeraj skrbi. Včasih me obsede mučna misel, da je čisto vse na tem svetu že povedano in da sploh ni več mogoče izumiti česa izvirnega. Rešuje me morda izvirnost izhodišča ali celo naglica, nuja, v kateri pišem. Zelo se moram disciplinirati in se osredotočiti na tisto, kar hočem povedati. Ko sedem k pisanju, nič ne blodim, nič ne razmetavam s časom, kar začnem z neko idejo, morda z eno repliko ali mislijo junaka in potem me zgodba odpelje; junaki spregovorijo, kar odvijem se. Seveda ne vedno, včasih obtičim. Toda moja snov za mladinsko literaturo je neizčrpna: odnosi v družini s toliko

otroki. Veste, koliko je to kombinacij, konflikta interesov, in kako pisano je vzdušje, cel barvni krog od prijetnega do povsem nevzdržnega.

Izjemna, nevsakdanja je zgodbica, ki je dala naslov. Ideja o drevesu, ki bi zrastle iz mačka, morda kliče po nadaljevanju, poglobitvi, samostojni obdelavi v kakšni knjigi?

Naslov sem dolgo iskala. Urednici sem poslala nešteto predlogov in pri enem je 'zapiskalo'. Pa se je res prijel. Spomladi sem gostovala na osnovni šoli Srečka Kosovela v Sežani. Tam so pripravili razstavo otroških likovnih del na temo drevesa, ki zraste iz mačka. Bila sem navdušena! Hvala za idejo, mogoče bo pa treba res ustvariti še literarno drevo, na katerem rastejo miši ali mladi mački ali pa samo njihovi repi ...

V četrti zgodbi dva brata ustanovita svojo poskusno državo –aktualno – vsak dan je eden predsednik in ukazuje, drug pa je minister in uboga predsednika. Vlada se izkaže za kruto, ko v zaščiteni svet vstopi mlajša sestra. Ogibate se lastnih imen in verizma v smislu vdora čiste družbenopolitične realnosti. Zavestno, programsko?

Seveda bi se mi zdelo neokusno, če bi vpletla konkretne situacije in imena. Poleg tega bi to mejilo na manipulacijo. Hotela pa sem malo pogledati politične igrice in vedenje nekaterih vidnih osebnosti skozi otrokov način razmišljanja. Otroci namreč dobro vidijo, kaj se okrog njih dogaja in dobro slišijo, ko se odrasli pogovarjamo o družbenih problemih. Seveda pa vse to interpretirajo po svoje, zelo pronicljivo in duhovito.

Vas obremenjuje še vedno malce desetniški status mladinske književnosti v korpusu celotne slovenske literature?

Mogoče me kdaj teži občutek, da je mladinska književnost zapostavljena. Kot

da bi bilo lažje, manj zahtevno, manj vredno, pisati za mladino kot za odrasle. Ampak je zanimivo, da je predlani na natečaj Mladinske knjige, razpisan za roman za odrasle, prispelo čez šestdeset del, na lanski natečaj, razpisan za mladinski roman, pa samo petindvajset. Mogoče pa le ni tako enostavno! Sama se že dve leti ukvarjam z enim mladinskim romanom; pred časom sem staro varianto zavrgla in ga napisala na novo, isto zgodbo še enkrat, v drugem slogu, a še zmeraj ne vem, ali mi je zdaj uspel ali ne. Ni lahko, ko si odrasel, vstopiti v pogled otroka ali najstnika in povedati zgodbo tako, kot bi jo videl on. Sleči svojo nepreklicno odraslost in se odeti v zorni kot mladostnika, to ni mala malica: najti prave metafore, nevsiljivo iskati spoznanja, ki so lahko za odraslega čisto zgrešena, to je fiktivna igralska naloga! Zadnji dve leti sem prebrala ogromno mladinskih romanov, tudi zato, ker mi ni vseeno, kaj berejo moji otroci. Veliko izjemnih del imamo na policah, a na žalost še veliko več navlake. Mogoče prevladuje splošno mnenje, da lahko vsak brezposelni ali vsak, ki ne ve, kaj bi s sabo, postane mladinski pisatelj, ne morem se znebiti tega vtisa. No, mene so letos sprejeli v DSP ... Ne bom torej trdila, da me imajo stanovski kolegi še vedno za manjvredno, ker pišem več za mladino kot za odrasle.

Razpon od 8. do 14. leta, ki nekako velja za nominirano knjigo, je neverjetno širok, percepcije osemletnika in najstnika so različne, ste ju imeli pred očmi pri pisanju?

Seveda sem se zavedala, da osemletnik ne bo razumel vseh zgodb, najstniku pa se bodo nekatere zdele otročje. Nisem pa se pretirano ubadala s tem. Gre pač za družinsko čtivo. Podariš osemletniku in ta jo bo lahko prebral še enkrat, ko bo star trinajst, poleg tega pa jo bodo lahko vzeli v roke tudi njegovi sorojenci. Moji

otroci so stari od štiri do sedemnajst. Zanimivo je, da starejši mlajšim najraje berejo ravne tiste knjige, ki so jih poslušali, ko sem jih jaz brala njim!

Ilustratorka Ana Zavadlav je z vami tesno sodelovala? Videti je izjemno pretanjeno sinergijo, v minimalizmu, vinjetnem, nežno nevsiljivem slikanju.

Ana je bila moja sošolka v srednji šoli. Njen talent je izstopal že takrat. Srečali sva se torej v Ljubljani, zdaj pa sva obe na Goriškem. Izredno dobro se razumeva in zato sem vedno srečna, kadar dajo uredniki moje tekste ilustrirati njej. Mojo zgodbo zna nadgraditi in ji pridati pravo razpoloženje, značaje junakov tako dobro začuti, da v njeni risbi postanejo živi.

Kako otroka odlepiti od 'treša' in ga preusmeriti v vredno literaturo, v drugačen jezik? Se tudi vam zdi, da se v literaturi za mlade že pretirava s tabuji?

Srce me boli, ko gledam v knjižnici starše, ki vlečijo domov vse po vrsti, kar se dobi na policah. Sram me je, da nam, pisateljem in založnikom, tako slepo in nekritično zaupajo. Zato čutim še večjo odgovornost. Glede nastlanosti otrokovega vsakdana z vsemi mogočimi dražljaji pa moram povedati, da so me doslej obiski po šolah skoraj vedno pomirili in razveselili. Ker še zmeraj doživim velike oči in odprta ušesa, ko nastopim z golo, živo besedo. Mogoče je pa nekaj tako preprostega zanje estetski počitek. Stari tabuji so že zdavnaj padli. Danes je tabu težnja po lepoti. Za literarnega junaka je bilo dolgo popularno, da postane žrtev incesta ali rase diskriminacije, sploh pa (še) ni popularno, če hrepeni po visokih idealih. Meni je ogromno povedal sin, ki mi je, ko so za obvezno čtivo brali enega izmed sodobnih mladinskih romanov, rekel. 'Mene je ta pisatelj razjezil, ker očitno misli, da smo vsi najstniki pri-

mitivni.' Literatura na poseben način, dolgoročno, oblikuje človeka. Vendar ne z instant vzgojnimi sporočili. Svojega junaka nikakor ne smem idealizirati, kje pa, s tem bi onemogočila možnost identifikacije. Junaka tudi ne smem preveč ščititi. Lahko ga vodim, a moram ga pustiti, da pade, se zmoti, naredi neumnost.

Poznate sonominirance? Ste jih brali?
Družba sonominirancev mi laska, vse poznam in jih visoko cenim, nočem pa izbrati svojega favorita.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga Večernica 2013, str. 6

24. september 2013 – Murska Sobota – Gledališče Park – podelitev 17. večernice. Od leve: Barbara Simoniti, Peter Svetina, Nataša Konc Lorenzutti in Feri Lainšček (foto: Janko Rath)